

CANOVELLES
DESAPAREGUDA

Vista parcial de Canovelles

AUTORIA DESCONEGUDA / FONTS CA LIGNASI

Josep Ignasi Pascual i Montañés

CANOVELLES DESAPAREGUDA

 efaDós®

CANOVELLES DESAPAREGUDA

Col·lecció Catalunya Desapareguda

Primera edició: març del 2025

© dels textos: Josep Ignasi Pascual i Montañés

© del pròleg: Enric Garcia-Pey

© de les fotografies: diversos autors

© de l'edició: Editorial Efadós

© de la col·lecció: Editorial Efadós

EDITORIAL EFADÓS

Carrer d'Edison, 3 - Nau A
Polígon industrial Les Torreneres
08754 El Papiol (Baix Llobregat)
Telèfon 93 673 12 12
efados@efados.cat
www.efados.cat

Idea original i disseny:

Editorial Efadós

Col·laboració:

Ajuntament de Canovelles

Assessorament històric i fotogràfic:

Pere Julià Colomina

Assessorament lingüístic:

M. Neus Doncel Saumell

Fotografia de la portada:

Autoria desconeguda / Fons J. Costa

Acrònims:

AFCEC (Arxiu Fotogràfic del Centre Excursionista
Catalunya)

AMGr (Arxiu Municipal de Granollers)

ANC (Arxiu Nacional de Catalunya)

ICGC (Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya)

SPAL (Servei de Patrimoni Arquitectònic Local -

Diputació de Barcelona)

ISBN 978-84-19736-93-2

DL B-1559-2025

Imprès a Catalunya

Tota forma de reproducció, distribució, comunicació pública
o transformació d'aquesta obra només pot ser realitzada amb
l'autorització dels seus titulars, salvant l'excepció prevista per
la llei. Si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment
d'aquesta obra, dirigiu-vos a CEDRO (Centre Espanyol de
Drets Reprogràfics) - www.cedro.org

Índex

Pàg. 6

PRÒLEG

Les imatges, una llum de futur

Pàg. 8

INTRODUCCIÓ

Quan la història s'escriu amb imatges

Pàg. 13

NUCLI ANTIC

El centre del poble era l'església

Pàg. 85

BARRIADA NOVA

De camps de cultiu a edificis

Pàg. 111

ENTORN DEL NUCLI URBÀ

De poble a ciutat

Pàg. 184

ÍNDEX ALFABÈTIC

Pròleg

LES IMATGES, UNA LLUM DE FUTUR

Enric Garcia-Pey

Aquest escrit té a veure, sobretot, amb l'amistat, però també amb la generositat i la confiança de qui m'ha donat la responsabilitat i l'oportunitat de fer-lo.

Així doncs, cal dir d'entrada que es fa des del fons d'un profund sentiment personal cap a un territori concret del meu entorn més proper, des del record d'aquell paisatge de Canovelles més sentit, que poc o molt tinguérem el goig de veure i de copsar, de passejar-hi, embolcallats sovint per un entorn de somni, quan la broma que feia créixer la humitat sobre les plantes vora la riera enterbolia les presències i feia d'aquell lloc proper un si és no és, allunyat de realitats concretes, però que tot

d'una anaven apareixent en aixecar-se el dia i oferien tota la seva esplendor, gairebé amb majestat.

La temptació de fer-se partícip de tanta bellesa era gran i ocurrent, i, segurament, això portà un grup d'artistes granollerins, adelerats i imbuïts de representar amb la pintura aquell paisatge a l'aire lliure, a cercar racons adients per traslladar-lo a la seva obra pictòrica: fer-se'l seu. Tanta fou la concurrència i la dedicació que s'acabaren coneixent amb el nom de «la colla de Canovelles». Aquelles, sobretot, matinals pictòriques donaren lloc a la necessitat de comentar-ne els resultats, trobar-se i parlar-ne, de discutir la tècnica, el mètode de treball, les gammes, les barreges dels colors per aconseguir les tonalitats que els capfaven. Eren xerrades llargues, exuberants i controvertides,

que moltes vegades acabaven amb discussions acalorades, pròpies d'aquells pintors de cavallet que donaven sortida al seu delit i que havien trobat la font adequada als seus sentiments en aquell paisatge canovellí que es feren seu. A la vora del riu, dels camins fressats, els conreus llaurats fumejaven amb les glaçades i donaven les gammes dels terres més insospitades, meravelloses sovint i complicades d'aconseguir a la paleta. Els pallers, amb les seves formes espectrals de vegades, de tons de palla clara o podrida, feien esforçar-se i cercar a les nines dels ulls aquells aspectes visuals, colorístics i formals. La presència humana, la gent escarrassada i afeixugada en el treball sever de la terra dura, però agraïda, que els retornava l'esforç amb els seus fruits. Carros i cavalls, els aiguamolls, les basses del cànem, amb l'aigua fins als genolls, les vernedes i, per damunt de tot, la verneda d'en Fortuny, tan famosa com estimada, enyorada encara molts anys després de la seva desaparició. La bellesa d'aquell territori, amb aquella «verneda», de pol·lancres i plàtans sobretot, caracteritzant-lo i exalçant-lo,

l'havien representat des de tots els costats i formes possibles, cadascú a la seva manera, amb els cavallets plantats, amb les tres potes clavades a terra i el braç extensible per dalt aguantant la tela, a sol i serena, sovint fins a arribar a l'aprofitament de la llum més escassa per endreçar aquell vespre il·luminant l'horitzó, mentre el Tagamanent, amantent i vigilant amb la seva presència omnipresent, rigorosa, tancava el paisatge i la jornada, i s'aprofitava el darrer gotim de llum. El torrent de Fangues, Bellulla, la majestuosa bellesa del romànic català, representat a Sant Feliu o a Sant Fèlix, depèn, presidint des de la seva talaia, el seu prudent pedestal, les anades i vingudes, les presències i les absències d'uns adeus sentits, l'homenatge a aquella terra esplendorosa de regadius insuperables, d'aiguamolls i canemars, d'un cànem conreat amb tot aquell esforç, treballat i picat fins a l'esgotament, que probablement donaria un derivat de país a l'hora de denominar-lo i definir-lo, com a redós propici i singular d'aquells i d'aquests esforçats vilatans: canovellins d'arrel i d'acollida.

Introducció

QUAN LA HISTÒRIA S'ESCRIU AMB IMATGES

Josep Ignasi Pascual

El 1825, ara fa 200 anys, el tinent coronel d'infanteria Juan Bautista de Ciurana va fer un llibre manuscrit amb el títol *Diccionario corográfico del principado de Cataluña*, que descriu tots els pobles de Catalunya. En referir-se a Canovelles, diu: «Canovellas, Sant Feliu, lugar realengo del corregimiento de Mataro, partido de Granollers, obispado de Barcelona, con alcalde ordinario y 221 almas, sita a la derecha el Congost, al este de Sta Justa, oriente de Corro de Vall, noroeste de Granollers y sur de la Ametlla, dista 4 horas de Mataro y 6 ½ de Barcelona; paga 5813 reales de catastro, y se coge trigo, le-

gumbres y vino. En su termino se venera la Virgen de Belulla».

Aquesta és la primera descripció que tenim del nostre poble i ens dona una idea de com era. Ens podem imaginar com devia ser Canovelles i així queda reflectit en les fotografies que hem localitzat de finals del segle XIX i principis del segle XX.

Però Canovelles és un lloc molt conegut i a la vegada visitat. Per tant, no és estrany que tinguem una publicació local més antiga que la ciutat de Granollers (el llibre de Bellulla de T. Palmarola de l'any 1712), que tinguem un gravat més antic que Granollers (portada de l'església de l'any 1842) i també una fotografia més antiga que Granollers (portada de l'església de l'any 1855).

AUTORIA DESCONEGUDA / FONTS CA LIGNASI

FESTA DE SANT ANTONI ABAT

A la pàgina anterior, la Festa de Sant Antoni Abat, que se celebra des del 1962 i encara perdura. Una de les principals activitats que es desenvolupen durant aquesta diada és el recorregut que fan carros i tractors, decorats per a l'ocasió, principalment per diferents carrers del poble repartint menjar i caramels.

NENS D'UNA MASIA A L'ESTIU

Canalla asseguda a terra jugant amb diverses panotxes de blat de moro l'agost del 1946. Aquesta fotografia va ser feta per J. M. Gibert, que passava les vacances a Canovelles. Va retratar el seu fill petit jugant amb els infants de ca l'Ignasi, en Joan, la Maria i en Miquel Julià.

J. M. GIBERT / FONDS CA L'IGNASI

Tot i això, com he dit abans, com que era un poble molt petit i de caràcter rural, les fotografies són escasses.

En aquest llibre que teniu a les mans dediquem el primer capítol al nucli antic. I ja ens dona la idea d'un poble senzill, amb l'església com a centre i resguardat amb mitja dotzena de cases al seu voltant. Els primers fotògrafs així ens ho fan saber, amb una excepció com és el santuari de Bellulla. L'església ho domina tot amb el seu campanar i la portada romànica. Can Rovira hi vol fer ombra, can Valls ens dona la benvinguda al barri i can Castells senyoreja el territori.

El capítol següent està dedicat a la Barriada Nova. És la transformació d'un barri que neix tocant a Granollers i que el delimita amb la via del tren. A mitjan segle xx és el lloc triat perquè l'allau de persones vingudes principalment d'Andalusia i d'Extremadura s'hi estableixin. Això ho canvia tot: nous carrers, noves cases, nous veïns, noves

cultures... I, en cosa de pocs anys, la població de Canovelles es multiplica per vint. No hi ha dubte que neix una nova Canovelles i canvia el concepte del centre del poble a la nova Barriada Nova, valgui la redundància.

A l'últim capítol mostrem fotografies de les cases que hi ha escampades pel terme municipal, de feines del camp, de festes, d'esdeveniments culturals i esportius, de llocs que tots coneixem i molts dels quals s'han transformat o han desaparegut.

Un comentari més: cal destacar les fotografies de J. M. Gibert i del Bas, que ens mostren una Canovelles d'abans amb un to artístic, que hi dona un aire de bellesa infinita.

Canovelles desapareguda és un llibre que complementa el que va fer Pere Julià l'any 1996, titulat *Canovelles, un passeig pel temps*. És un llibre que ens retorna a la nostra infantesa, a les olors, als sentiments i a la nostra història.

NUCLI ANTIC

El centre del poble era l'església

Com molts pobles de Catalunya, el nucli central de Canovelles era l'església i el seu voltant. Només hi havia un carrer, l'actual carrer de Sant Feliu. Està situat en un lloc elevat i és visible des d'una gran part del poble. El terme municipal té poca extensió (un dels més petits de la comarca) i, fora del nucli central, s'hi podien trobar diverses cases de pagès i el santuari de Bellulla. Dins d'aquest nucli hi havia cases tan significatives com can Castells, propietat de la família Magarola, documentada ja al segle XVII i el propietari de la qual era el comte dels Quadrells. Can Valls és un edifici a l'entrada del nucli que destaca per la seva façana. Can Sastre, que antigament era el mas Tei, és un mas que conserva una estructura sense modificacions des de fa segles. Cal destacar can Rovira, una casa amb diversos cossos de diferents èpoques i amb importants propietats de camps i boscos. La fotografia de l'esquerra correspon a un ball de donzelles celebrat a l'era de can Rovira, situada davant de la casa. En aquest lloc se celebraven les festes principals, com la Festa Major i l'Aplec de la Mare de Déu de Bellulla, un cop la imatge fou traslladada a l'església parroquial el 1872.

IMATGE DE POSTAL

Entre el 1910 i el 1920 s'editaren unes postals i una d'elles era aquesta imatge presa prop de can Cafè. Es venien principalment durant l'aplec i la Festa Major, ja que al poble només hi havia una petita botiga de comestibles a can Cisteller. La proximitat a Granollers, que és la capital de comarca, va determinar molt el desenvolupament del poble. En aquesta imatge es veu un camp de vinya, que era un dels cultius més extensius que hi havia aleshores. Si volguéssim fer la mateixa fotografia des del mateix indret des del qual s'ha fet aquesta postal, ens trobaríem al mig de la ronda entre la rotonda de la urbanització de Can Duran i la rotonda de l'avinguda de Canovelles.

AUTORIA DESCONEGUDA / FONTS CA LIGNASI

